

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ninni Svensson Olin

Tredjepartsinträde i
förvaltningsprocessen

Rättsvetenskaplig uppsats med
teori och metod JURK01
15 högskolepoäng

Handledare: Hanna Pettersson

Förvaltningsprocessrätt

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1. Bakgrund	5
1.2. Syfte	5
1.3. Frågeställning	6
1.4. Teori och metod	6
1.5. Material	7
1.6. Avgränsning	7
1.7. Forskningsläge	8
2 KLAGORÄTT, SAKLEGITIMATION, KONTRARITET OCH PARTSINTRÄDE	6
2.1. Klagorätt	9
2.2. Kontraritet - kravet på att ett beslut skall ha gått någon emot	11
2.2.1. Offentlig upphandling och dess speciella karaktär	13
2.3. Allmänt om partsställning	14
2.3.1. Av rättsordningen erkänt intresse	14
2.3.2. Påverkan av den enskildes rättsställning	15
2.3.3. Rättsskyddsintresse/beaktansvärt intresse	16
2.3.4. Offentlig upphandling och dess speciella karaktär	16
2.4. Tidpunkten för klagorätt	17
2.5. Tidpunkten för partsinträde	17
2.6. Tredje part och denna parts processinträde	18

3	PRAXIS GÄLLANDE INTRÄDE I PROCESSEN FÖR TREDJE PART	21
3.1.	Allmänt	21
	RÅ 1994 ref. 24	21
	RÅ 1994 ref. 82	22
	RÅ 1995 ref. 77	22
	RÅ 1995 not. 293	23
	RÅ 2000 not. 204	23
	RÅ 2001 ref. 3	24
	RÅ 2005 not. 98	24
	RÅ 2006 ref. 9	25
	RÅ 2006 ref. 10	25
3.2.	Offentlig upphandling	26
	RÅ 2002 ref. 5	26
	HFD 2011 ref. 29	27
	HFD 2011 ref. 85	28
	HFD 2013 ref. 24	28
4	ANALYS	30
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	38

Summary

In the Swedish administrative process law, there exists no statutory right for a third party to enter the process beside the original party or instead of the original party. This opportunity is solely developed in the administrative courts through case law. The right for a third party to enter the process is important because in some cases it might be the only way for a party to lodge a complaint or look after their civil rights. In the Swedish legal system the Supreme Administrative Court has developed different grounds for making someone a party in a process. The Administrative Court Procedure Act 33§ and the Administrative Procedure Act 22§ are the fundamental legislations for the right for a party to complain, but those legislations are not specific and has to be interpreted through case law. The opportunity to lodge complaints and appeal against court decisions for a third party varies depending on the subject of the appeal or complaint and it also depends on if the decision affects the party and affects it negatively. In some cases it is possible to appeal because the legislation in question acknowledge the party's right to appeal, in other cases the party might have an interest in a case that should be protected, even if the legislation does not recognize that right. Sometimes a decision's impact on the individual's ability to carry out binding legal actions gives the individual the right to appeal. It is unclear when the different grounds are applicable, since the development of case law is the sole source of law in this case. The limiting of parties that can appeal is justified by the argument that otherwise the whole population could appeal every court case which would make an already long court procedure even longer, and more expensive. The only area that can be considered to be set apart from other administrative procedure cases is public procurement. In the area of public procurement, principles have evolved through court cases that are only applicable to other cases in the same area. In other cases, it seems that different principles can be used even if the cases are very varied.

Sammanfattning

I den svenska förvaltningsprocessrätten finns ingen lagstadgad specifik för tredje part att inträda i processen vid sidan av den ordinarie parten eller istället för denna. Möjligheten för den tredje parten att träda in i processen uppkommer genom praxis från HFD. Möjligheten för tredje part att träda in i processen är viktig eftersom det i vissa fall kan vara den enda möjligheten att klaga på ett beslut eller överklaga ett beslut som haft negativ inverkan för den enskilde. HFD har utvecklat några olika grunder för klagorätt genom praxis, för att komplettera de grundläggande klagorätsbestämmelserna 33§ FPL och 22§ FL. Möjligheten för tredje part att klaga på ett beslut beror på vad beslutet handlar om, och om det berör den enskilde och går denne emot. I vissa fall erkänner lagstiftningen och lagstiftaren att en enskild kan ha ett intresse i saken. I vissa fall har HFD erkänt att en tredje part kan vara klagoberättigad även utan ett av rättsordningen erkänt intresse, eftersom rätten att klaga ändå bör tillkomma dem. När ett beslut påverkar en enskilds rättsställning kan det också tillerkänna den enskilde klagorätt. Det är inte så att de olika grunderna för att klagorätt skall kunna tillkomma en enskild skall alla tillämpas på olika typer av förvaltningsbesvär, utan det får betecknas som oklart när de olika grunderna är tillämpliga. Klagorätten är begränsad av processekonomiska skäl och av att man inte vill att processen skall bli mera långdragen än vad som är behövligt. Det enda området inom förvaltningsprocessrätten som kan anses vara mer specifikt utvecklat kring klagorätten är offentlig upphandling. Principerna som utvecklats inom offentlig upphandling är väldigt specifika för just det rättsområdet och torde ej kunna appliceras på andra förvaltningsprocessuella fall. Inom övriga områden inom förvaltningsrätten bör de generellt utformade riktlinjerna kunna tillämpas, trots att mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna kan vara mycket olika.

Förord

Ett varmt tack vill jag rikta till min handledare Hanna Pettersson för hennes synpunkter som verkligen bidragit till att utveckla detta arbete. Jag vill också rikta ett stort tack till Rune Lavin, utan hans gästföreläsningar under fördjupningskursen i förvaltningsprocessrätt och hans inspirerande artiklar, hade inte idén till den här uppsatsen tagit form. Ett varmt tack också till Emma Blomgren, som alltid tar sig tid att diskutera och ge synpunkter. Utöver det vill jag också tacka min kära sambo och eviga korrekturläsare, Dennis Bohman, för alla diskussioner vi haft och allt stöd jag fått under min studietid.

Lund januari 2014,

Ninni Svensson-Ohlin

Förkortningar

art.	Artikel
EKMR	Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna
FL	Förvaltningslag (1986:223)
FN	Förenta nationerna
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:271)
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
KomL	Kommunallag (1991:900)
LOU	Lag (2007:1091) om offentlig upphandling
LUF	Lag (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
prop.	Proposition
not.	Notis
PBL	Plan- och bygglag (2010:900)
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
ref.	Referat
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
SRN	Skatterättsnämnden

1 Inledning

1.1. Bakgrund

Förvaltningsprocessrätten är till skillnad från civilprocessen inte särskilt utförligt reglerad. FPL är mycket kort och kan i det närmaste betraktas som en grundläggande lagstiftning som är långt ifrån heltäckande när det gäller alla situationer som möjligen kan uppkomma när saker prövas i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Ett problem som uppstår är bland annat när en part som tidigare stått utanför processen vill inträda i denna, eller om en part som inte är den konventionella anser sig klagoberättigad. När en sådan situation uppstår är det upp till domstolarna att utveckla rättstillämpningen och utvärdera när det är lämpligt att en tredje part tillerkänns rätten att vara en del av domstolsprocessen. Ämnet är ständigt aktuellt eftersom rättsutvecklingen är beroende av domstolarnas syn på när tredje part kan och bör inträda, och detta har aktualiserats inte minst på upphandlingsområdet där överprövningsprocessen enligt LOU gett upphov till nya intressanta frågor om när ett beslut angår någon och när det går den parten emot.

Frågan om tredje parts inträde i förvaltningsprocessen är viktig eftersom den kan kopplas både till demokratiska rättigheter och problem men också rättssäkerhet och rätten att komma till tals för fysiska och juridiska personer som påverkas av förvaltningsmyndigheters och förvaltningsdomstolars beslut.

1.2. Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka och utreda när och hur en tredje part kan inträda i förvaltningsprocessen vid sidan av den från början klagande parten eller istället för denna. Syftet är också att utreda om några generella riktlinjer kan få genom studiet av lagtext, praxis och den nuvarande rättsutvecklingen.

1.3. Frågeställning

Uppsatsen skall besvara några olika frågor:

- När kan en tredje part inträda i förvaltningsprocess?
- Hur kan en tredje part inträda i en process?
- Vilka, om några, generella principer kan anses utvecklade i praxis och gälla vid tredjemansinträdet i förvaltningsprocessen?
- Har olika delområden inom förvaltningsrätten gett upphov till olika principer?

1.4. Teori och metod

Metoden som används i uppsatsen är den rättsdogmatiska metoden.¹

Rättsdogmatikens huvuduppgift enligt Peczenik är att tolka och systematisera gällande rätt.² Utöver systematisering av gällande rätt kan rättsdogmatisk metod ge möjlighet att föra argumentation de lege ferenda.³ Rättsdogmatisk metod samlar och sammanställer forskning från flera källor och flera generationer av jurister, slutsatser underbyggs genom att forskningen tar utgångspunkt i tidigare forskning. Forskning som sker under rättsdogmatisk metod måste vara i sammanhang med annan forskning. Peczenik definierar den rättsvetenskapliga forskningen som ett ”lagarbete”.⁴

I den här uppsatsen har arbetet utförts genom att studera lagtext och doktrin, samt systematisera praxis på området för tredjepartsinträde i förvaltningsprocessen och att på så vis finna vad som är gällande rätt. Uppsatsen har genom att ta hjälp av svensk lagtext, praxis och doktrin fastställt vad som är gällande rätt när det gäller tredjepartsinträdet i förvaltningsprocessen.

Arbetet görs utifrån ett kritiskt perspektiv. Uppsatsens syfte är att utreda rättsläget, men även att kritisera detta. Det innebär att även om det är de lege

---

¹ Peczenik, Vad är rätt, 1995, s. 312.

² Peczenik, Vad är rätt, 1995, s. 312f.

³ Lavin, FT 1990, s. 72f. De lege ferenda innebär vad rätten borde vara.

⁴ Peczenik, Vad är rätt, 1995, s. 312ff.

lata⁵ som till stora delar kommer att utgöra uppsatsen, så kommer också de lege ferenda⁶ ägnas utrymme, främst i analysdelen.

1.5. Material

Materialet som kommer att användas är lagtext, praxis, förarbeten samt doktrin. De rättsfall som presenteras är ett urval för att illustrera hur olika typer av förvaltningsbesvär har olika kriterier för att en tredje part skall kunna inträda i processen. Praxis är också utvald för att understryka de olika grunderna som finns för partsinträde och som utvecklats i praxis.

1.6. Avgränsning

Uppsatsen kommer ej att behandla partssuccession, det vill säga när tredje part inträder istället för den ordinarie parten som från början var part i processen.⁷ Uppsatsen behandlar istället om när tredje part inträder i processen vid sidan av den ordinarie parten eller för talan trots att denna inte är den från början taleberättigade parten.

Uppsatsen behandlar inte heller statliga och kommunala förvaltningsmyndigheters partsbehörighet, utan endast enskilda subjekts partsbehörighet, eftersom omfattningen av arbetet inte är av sådan art att utrymme för detta kan ges.

Uppsatsen behandlar inte heller kommunalbesvär eftersom det är en annan typ av prövning som ej helt går att likställa med andra förvaltningsbesvär. Prövning enligt 10 kap. 1 § KomL är en laglighetsprövning som ger invånare i en kommun möjlighet att få kommunen och dess organs beslut prövade. Det krävs i dessa sammanhang inte att beslutet gått den enskilde emot, och därför skiljer det sig också markant ifrån andra förvaltningsbesvär.⁸ Också

---

⁵ Vad rätten är.

⁶ Vad rätten borde vara.

⁷ Lavin, FT 2008 s. 495f.

⁸ Lindqvist och Losman, Kommunallagen – en handbok med lagtext och kommentarer, kommentaren till 10 kap. 1 §.

rättsprövning lämnas utanför denna framställning, eftersom det i sådana processer ej alls bör finnas utrymme för tredje man att träda in som part.⁹

Mål enligt PBL, till exempel de som handlar om bygglov, som tidigare handlades av de allmänna förvaltningsdomstolarna, ligger istället sedan 2011 under mark- och miljödomstolarna. Därför kommer den typen av mål ej heller behandlas i uppsatsen då mark- och miljödomstolarna ej styrs av FPL utan av RB och i viss mån ärendelagen^{10, 11}.

Arbetet har också avgränsat på så sätt att praxis som presenteras ej är allomfattande, utan utvald för att illustrera hur olika förvaltningsrättsliga beslut och besvär möjligen kan ha olika kriterier för att partsinträde skall kunna ske.

1.7. Forskningsläge

Omfattningen av den tidigare forskningen om tredjeparts inträde i förvaltningsprocessen är mycket liten, men både Hans Ragnemalm och Rune Lavin har adresserat ämnet. Rune Lavin har i festskrift till Lars Heuman skrivit en artikel om tredjepartsinträdet i förvaltningsprocessen (som senare publicerats i FT) och Hans Ragnemalm har skrivit i sin bok Förvaltningsprocessrättens grunder om ämnet. Vad gäller Lavins artikel så försöker han mycket kort att systematisera den då mest aktuella praxisen som handlade om partsinträde i förvaltningsprocessen. Det är den i dagsläget mest fullständiga framställningen vad gäller hur praxis på området skall tolkas, dock är den nu något daterad.¹² Till exempel på upphandlingsområdet har en hel del hänt sedan artikeln skrevs.

---

⁹ Jfr. lag (2006: 304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut samt Lavin, FT 2008, s. 598.

¹⁰ Lag (1996:242) om domstolsärenden.

¹¹ <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Pressrum/Aktuella-projekt/Mark--och-miljodomstolar-bildas/> senast hämtad 140106.

¹² Lavin, FT 2008, s. 495-508.

2 Klagorätt, saklegitimation, kontrariet och partsinträde

2.1. Klagorätt

Enligt andra stycket 33§ FPL tillkommer klagorätt den som beslutet angår och om det gått denne emot. 22§ FL är identisk med andra stycket i 33§ FPL. Att göra skillnad mellan de två paragraferna saknar i princip relevans eftersom bestämmelserna är identiska och tillämpas på samma sätt och i många fall hänvisas bara till den ena av paragraferna, trots att formellt båda aktualiserats.¹³

”33 § Förvaltningsrättens beslut överklagas till kammarrätten.

Kammarrättens beslut överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen.

Ett beslut får överklagas av den som det angår, om det gått honom eller henne emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande eller en begäran om omprövning har avvisats på grund av att överklagandet eller begäran har kommit in för sent och rätten efter överklagande har prövat avvisningsbeslutet eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får rättens beslut inte överklagas. Lag (2013:86).”¹⁴

Andra stycket i 33§ FPL och 22§ FL behandlar vem som har klagorätt, det vill säga, vem som har rätt att överklaga ett beslut. Generellt sett är det inte förenat med svårigheter att utröna när någon får lov att överklaga ett beslut, dock finns i vissa fall ett utökat antal personer som borde ha klagorätt. Lagstiftningen är otydlig och ger ingen större ledning kring när talerätt uppstår. Lagtexten uppställer två rekvisit för att tillerkänna någon klagorätt;

---

¹³ Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, kommentaren till 22§ FL.

¹⁴ 33§ FPL, jfr. 22§ FL.

nämligen att beslutet angår den som vill klaga (kallas också saklegitimation) och att beslutet har gått denne emot (även kallat kontraritet).¹⁵

Lagtexten ger ingen ledning i hur stor utsträckning en person måste påverkas av ett beslut för att det skall kunna anses angå denne, och därmed ge upphov till det som kallas saklegitimation. Syftet med en allmänt hållen formulering är att tillämpningen av paragrafen överlämnats till rättstillämpningen, då saken i förvaltningsprocessrättsliga mål kan vara mycket varierande och det kan krävas olika mått av påverkan för att ett beslut ska kunna anses gå någon emot. Utvecklingen av klagorätten sker således helt och hållet genom praxis, rättsutvecklingen har till fullo överlåtits på domstolarna.¹⁶

I paragrafen omfattas uttrycket honom eller henne av både fysiska och juridiska personer men också kommunala och statliga förvaltningsmyndigheter. Dock behandlas de olika typerna av presumtiva parter mycket olika, därför skall endast hur enskilda kan få saklegitimation behandlas i denna uppsats.¹⁷

Normalt så uppstår för enskilda saklegitimation i några olika fall. Den som varit part hos den förvaltningsmyndighet som tagit beslutet som gått den enskilde emot. I detta fall uppstår således saklegitimation på grund av att den enskilde haft partsställning hos förvaltningsmyndigheten. Detta är huvudfallet, normalt är det den som haft partsställning redan hos förvaltningsmyndigheten som kan betecknas ha klagorätt.¹⁸

---

¹⁵ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL; Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, kommentaren till 22§ FL.

¹⁶ Prop. 1971:30 del 2 s. 398f och prop. 1985/86:80 s.45ff.

¹⁷ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL; Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, kommentaren till 22§ FL, se också avsnitt 1.6. i uppsatsen.

¹⁸ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL; Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, kommentaren till 22§ FL.

Om en person har *ett av rättsordningen erkänt intresse* kan denne också tillerkännas saklegitimation.

När ens *rättsställning påverkas* av ett beslut kan också klagorätt uppkomma.

Det finns även möjlighet att prata om en fjärde grund för klagorätt, nämligen om någon har ett *beaktansvärt intresse* att få föra talan.¹⁹

För att överhuvudtaget kunna uppfylla rekvisitet att ett beslut har gått någon emot så måste beslutet påverka dennes livssituation, antingen genom personlig eller ekonomisk påverkan. Det kan också vara båda faktorerna gemensamt. Kommentaren till FPL uttrycket det också som att "*beslutet måste ha negativa verkningar av inte obetydlig grad just för den som vill klaga*".²⁰

När det gäller att bedöma hur ett beslut påverkar och i vilken grad får en individuell bedömning göras och det finns inga absoluta regler för när graden av påverkan blivit så omfattande att ett beslut kan anses ha påverkat den enskilde till den grad att beslutet kan anses ha gått honom eller henne emot.²¹

2.2. Kontraritet – kravet på att ett beslut skall ha gått någon emot

För att partsbehörighet skall uppkomma krävs utöver att en part har saklegitimation att ett beslut gått den som vill klaga har gått denne emot. I många fall är det så att om ett beslut angår någon så behöver ej någon separat bedömning göras om beslutet också gått denne emot, eftersom dessa

---

¹⁹ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL, se RÅ 2006 ref. 9.

²⁰ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL; Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, kommentaren till 22§ FL.

²¹ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

två rekvisit i mångt och mycket går att sammanföra.²² Det är alltid utgången i målet som skall vara den del som gått den som vill klaga emot. Alltså, det gäller att skilja på domskäl och domslut. Det är domslutet som ska gå en klagande emot för att kontraritet skall uppstå.²³

Det är inte särskilt mycket som krävs för att ett avgörande eller ett beslut skall anses ha gått någon emot. Det räcker att den klagande inte fått fullständigt bifall till sin talan. HFD har tidigare funnit att en delvis bifallen talan kan anses ha gått en part emot.²⁴ Även en talan som bifallits men inte på det sätt som yrkats kan anses ha gått en part emot (med undantag för fall som rör offentlig upphandling). I ett fall var det en förvaltningsrätt som förordnat att ett barn vid vite skulle lämnas till modern, modern ansågs ha rätt att överklaga beslutet då hon istället ville att barnet skulle ges till henne genom hämtning.²⁵

Svårigheter kan finnas att avgöra huruvida ett domslut eller beslut går en person emot i en del fall. Generellt sett är kraven för att ett domslut skall anses gå någon emot låga.²⁶ Men ibland kan situationen vara som sådan att ett avgörande är till den klagandes fördel, men att beslutet i förlängningen får konsekvenser som är negativa. I ett fall påverkade ett beslut om rätt till livränta och samordnande av den allmänna pensionen, så även om det i sig inte påverkade den enskilde negativt, så ledde beslutet till att den enskilde förlorade möjligheten att få ut privat försäkringsersättning. Därför ansåg HFD att beslutet gått den enskilde emot.²⁷

Huvudsakligen kan sägas att om parten själv anser att ett beslut har gått denne emot så är det i de flesta fall det som är väsentligt för bedömningen.²⁸ I en hel del mycket olika fall har enskilda tillerkänts partsbehörighet efter att

---

²² Jfr. RÅ 1989 ref. 104 samt Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

²³ RÅ 1990 not. 45. Se också HFD 2012 not. 72 och RÅ 2006 ref. 21.

²⁴ RÅ 1980 2:49.

²⁵ RÅ 1990 ref. 74.

²⁶ Jfr. RÅ 1988 ref. 158 och RÅ 1988 ref. 159.

²⁷ RÅ 1997 not. 128.

²⁸ Jfr. RÅ 1988 ref. 158, RÅ 1988 ref. 159 och RÅ 1999 ref. 69.

de *ansett* att ett beslut gått dem emot.²⁹ I ett fall då en chefsläkare ansökt om rätten att få besluta om permission för en patient men ansökan fått avslag, ansågs patienten som ville att läkaren skulle få beslutsrätt ha partsbehörighet.³⁰ I ett annat mål som gällde vård enligt 2§ LVU fick ett barn under 15 år genom sitt ombud ha partsbehörighet och rätt att överklaga ett beslut från en förvaltningsrätt om att avslå ansökan om vård, eftersom beslutet gått barnet emot. HFD menade att det är en in casu-bedömning som får avgöra huruvida ett beslut kan anses gå den enskilde emot. Bedömningen skall ske genom att man tar hänsyn till vad parten kan ha för intresse i saken och hur ett beslut påverkar denne.³¹

2.2.1. Offentlig upphandling och dess speciella karaktär

Fall som rör offentlig upphandling speciell karaktär och särskilda förutsättningar när det gäller kontrariteten. I mål som rör offentlig upphandling är domstolen ej bunden av vad parterna har yrkat. Således kan domstolen själv besluta om en upphandling skall rättas eller göras om. För en part som yrkat på att en upphandling skall rättas, går inte domen emot denna, om domsluten beslutar att upphandlingen skall göras om.³² Således omfattas inte det av 33§ FPL, och i den situationen går inte domen parten emot. Därvid skiljer sig mål enligt LOU från andra förvaltningsbesvär.

2.3. Allmänt om partsställning

Begreppet part och partsställning saknar definition i FPL, då departementschefen ansåg att en lagstadgad definition av begrepp ej behövdes. Istället ville man använda den formulering som gjorts i dåvarande sekretsslagen från 1937, 39§, där man angav att med part ansågs den som var sökande, klagande eller annan part. Detta är fortfarande vedertaget för

---

²⁹ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

³⁰ RÅ 2001 ref. 3.

³¹ RÅ 2006 ref. 10.

³² RÅ 2005 ref. 47 och RÅ 2008 not. 26.

att redogöra för vem som är part i ett mål rörande FL och detsamma gäller för FPL.³³

Partsställning tillkommer den som initierat ett mål hos domstol. Detta kallas också att anhängiggöra. Partsställning får också eventuell motpart till den som överklagat ett beslut. Generellt innebär det att myndigheten som tagit beslutet får partsställning enligt 7 a § FPL. Som senare också skall redovisas får utöver den enskilde som anhängiggjort målet och beslutsmyndigheten enligt praxis även vissa andra utomstående partsställning i förvaltningsdomstolarna. Att tillerkänna någon partsställning i första instans ger sedan också rätten för denne att vara part i högre instans.³⁴

2.3.1. Av rättsordningen erkänt intresse

Ett av rättsordningen erkänt intresse kan också grunda partsbehörighet i en domstolsprocess. Detta är en princip som utvecklats i praxis och gränserna för den är ej helt klara. Det som bland annat kan anses utgöra ett av rättsordningen erkänt intresse är till exempel om en part tidigare haft yttranderätt i processen hos förvaltningsmyndigheten. Partsintråde kan också ske om förarbeten talar för detta, att det skall finnas en möjlighet för de som har yttranderätt att i senare skede få talerätt i en eventuell domstolsprocess. Domstolen får också ta hänsyn till hur beslutet kommer att påverka den enskilde, och det är häri tyngdpunkten tycks ligga enligt gällande praxis.³⁵ Inget talar för att det uttryckligen skall stå i förarbeten att partsintråde kan ske. Dock måste det kunna förstås att lagstiftarens avsikt varit i den riktningen. Om ett intresse däremot erkänns enbart i andra källor som ej är lagtext, förarbeten eller praxis kan detta troligen ej räcka. Erkännandet måste troligen komma från lagstiftarens sida. Erkännandet rör

---

³³ Prop. 1971:30 del 2 s. 441f.

³⁴ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

³⁵ SOU 2010:29 s. 559f.

intresset i föremålet för processen och ej rätten att inträda som part.³⁶ Ett rent allmänintresse kan inte ge partsbehörighet för enskild.³⁷

Begränsningen av vem som kan inträda som part via ett av rättsordningen erkänt intresse är begränsat med hänsyn till att inte vem som helst skall kunna överklaga eftersom sådan rätt påverkar när en dom vinner laga kraft. Dessutom är det ej processekonomiskt att tillåta allmänheten överklaga i princip vad som helst eftersom processerna skulle kunna förlängas och fördyras helt i onödan.³⁸

2.3.2. Påverkan av den enskildes rättsställning

När en enskilds rättsställning förändras på grund av ett beslut får denne i vissa fall rätt att inträda som part. Beslut som påverkar rättshandlingars giltighet kan vara exempel på när tredje part kan få talerätt. Viktigt att i denna del förtydliga är att alla beslut som har inverkan på någon inte är av sådan art att det påverkar dennes rättsställning. Det räcker ej att beslutet får indirekta verkningar för den enskilde utan det krävs att det är en direkt följd av det tagna beslutet för att det skall kunna anses påverka den enskildes rättsställning. Det är svårt att uppnå denna grad av påverkan och det är inte särskilt ofta en tredje part kan legitimeras på grund av påverkan av dennes rättsliga ställning.³⁹

2.3.3. Rättsskyddsintresse/beaktansvärt intresse

Det är viktigt att särskilja rättsskyddsintresse från grunden påverkan av den enskildes rättsställning, då dessa inte innebär samma sak. Den som vill klaga enligt denna grund, måste kunna visa att klagorätten i sig är ett rättsskyddsintresse. Utifrån den praxis som finns angående rättsskyddsintresse är det svårt att finna någon övertygande argumentation

---

³⁶ Lavin, FT 2008 s. 504 och Lavin, FT 1995 s. 138f, Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

³⁷ Se t.ex. RÅ 1994 not. 241, RÅ 1995 not. 279 samt Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

³⁸ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

³⁹ Jfr. RÅ 1995 ref. 77 samt Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

för när ett rättsskyddsintresse kan finnas.⁴⁰ I praxis har föreskrivits att klagorätt kan uppstå för den som påverkas av ett beslut på ett kvalificerat sätt och därvid har ett rättsskyddsintresse. Ett sådant intresse kan komma att grundas även om det ej har sitt uttryck i lagstiftning eller förarbeten som kan komma att aktualiseras i processen.⁴¹

2.3.4. Offentlig upphandling och dess speciella karaktär

Överprövning enligt LOU och LUF vad gäller offentlig upphandling skiljer sig ifrån partisinträde i andra förvaltningsprocesser. Utgångspunkten för överprövning finns i ovan nämnda lagar, men vad gäller vem som kan vara part i en överprövning aktualiseras fortfarande 33§ FPL.⁴² När det gäller offentlig upphandling är det en leverantör som anser sig ha lidit skada för att en upphandling gått felaktigt till som kan ansöka om överprövning. Skaderekvisitet är i fallet som gäller överprövning essentiellt, det skall av den sökande anges i ansökan hur denne har lidit eller kan komma att lida skada. Klagorätt tillerkänns således den leverantör som anser sig ha lidit skada. Med leverantör avses vem som helst som på marknaden som tillhandahåller varor, tjänster eller utför byggtreprenader.⁴³

2.4. Tidpunkten för klagorätt

Tidpunkten för när en tredje man kan inträda i processen och få klagorätt är omdebatterad och det saknas rättsfall på området som gör att det kan dras några slutsatser. Enligt FL:s bestämmelser skall förvaltningsmyndigheten som handlagt besvärfrågan ex officio bedöma klagorätsfrågan också.⁴⁴ Dock så kan inte detta rimligen vara så i alla situationer som omfattas av FPL, eftersom måltyperna varierar kraftigt så varierar också klagorätten och vem som kan ha densamma kraftigt.⁴⁵ HFD har uttalat att det är vilken

---

⁴⁰ RÅ 82 2:76.

⁴¹ RÅ 2006 ref. 9 och RÅ 1999 ref. 76. Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL och Lavin FT 2008 s. 507.

⁴² 16:4 LOU samt 16:4 LUF, det materiella innehållet i de båda paragraferna är identiskt.

⁴³ 2:11 LOU; Gertell, Nya lagen om offentlig upphandling – en handbok s. 183.

⁴⁴ Hellner och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentar, kommentaren till 22§ FL.

⁴⁵ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

situation som föreligger vid tidpunkten då målet skall prövas som också skall ligga till grund för bedömningen om talerätt kan existera för en part. I vissa fall, menar HFD dock, att talerätt skall bedömas utifrån förhållanden som förelåg när målet inkom till domstolen – även om de förhållandena förändrats till den grad att den enskilde enligt sin nuvarande situation ej skulle ha talerätt. Det är omdiskuterat vilken tidpunkt som är den mest väsentliga och mest riktiga, eftersom det får konsekvenser för hur ett besluts konsekvenser och påverkan på någon enskild. I vissa fall är påverkan kanske bara påtaglig vid den ena tidpunkten, i vissa fall enbart vid den andra. Rättsläget är att beteckna som oklart.⁴⁶

2.5. Tidpunkten för partisinträde

Ett ytterligare problem rörande tredje parts inträde i processen är när denna part kan inträda. När saklegitimation väl uppkommit för en part, kan denne när som helst välja att träda in i processen bredvid den ursprungliga parten eller istället för den? Om en part valt att ej nyttja sin klagorätt från början, kan parten ändå då träda in i processen senare? Om någon som är behörig att vara part ej överklagar det ursprungliga beslutet, men sedan ångrar sig efter att någon annan som varit behörig överklagar och en överinstans ej ändrar det ursprungliga beslutet kan den som ej valt att klaga från början träda in som part. Praxis är klar över att det ej är tillåtet. Han en part förhållit sig passiv kan ej denne senare tillerkännas sin klagorätt, utan då har den gått förlorad. Partssuccession aktualiseras ej heller i denna situation. Detta är fallet så länge domen eller beslutet är detsamma som det ursprungliga.⁴⁷

Om ett beslut ändrats till den partsbehörigas nackdel, finns i vissa fall möjlighet att klagorätt kan inträda trots att parten från början förhållit sig passiv. Detta är en individuell bedömning som skall göras i fall till fall om

---

⁴⁶ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

⁴⁷ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

partsinträde skall möjliggöras.⁴⁸ HFD motiverar saken som så i ett mål, att beslutet i fråga hade gått den enskilde emot redan i förvaltningsrättens dom, och den enskilde hade ej då försökt att bli del i processen förrän i HFD, högsta instans. I domen uttrycker HFD att passivitet leder till att part ej har möjlighet att inträda i sista instans, något som även borde gälla kammarrätt, även om det ej uttryckligen står i domen.⁴⁹ I princip borde ej en visserligen saklegitimerad enskild kunna överklaga en talan från lägsta instans som förts av en annan part.⁵⁰

2.6. Tredje part och denna parts processinträde

I mål som handläggs enligt FPL är utgångspunkten att det finns två parter, den enskilde och beslutsmyndigheten som tagit beslutet som den enskilde vill klaga på.⁵¹ I RB, som mål i allmänna domstolar handläggs enligt, finns kumulation reglerat i 14 kap. RB som har rubriken ”Om förening av mål och tredje mans deltagande i rättegång”. Motsvarande reglering saknas i FPL och regleras därför istället genom praxis.⁵² I civilprocessen kan enligt 14 kap. RB en enskild som vill träda in som tredje part antingen begära gemensam handläggning enligt 14 kap. 5§ RB eller så kan den enskilde föra talan mot en av eller båda av de parter som redan finns i ett mål enligt 14 kap. 4§ RB.⁵³

Tredje part kan inträda i förvaltningsprocessen vid två tillfällen, antingen efter det ursprungliga beslutet hos beslutsmyndigheten, då den tredje parten överklagar detta och tillerkänns klagorätt. Det andra sättet den tredje parten kan inträda i processen är genom att överklaga en dom från en förvaltningsdomstol. Då sker inträdet i processen i ett senare stadium.⁵⁴ Som

---

⁴⁸ MÖD 2000:4 samt Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

⁴⁹ RÅ 2002 ref. 58 samt Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

⁵⁰ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

⁵¹ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL och Lavin, FT 2008, s. 496.

⁵² Lavin, FT 2008 s. 495.

⁵³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken, kommentar till 14kap. 4§ och 14 kap. 5§.

⁵⁴ Lavin, FT 2008, s. 497.

ovan beskrivits krävs för klagorätt för tredje part, precis som för den ursprungliga parten att beslutet angår denne och har gått denne emot i den mening som avses i 33§ FPL.⁵⁵ Lavin ger exempel på ett tillfälle när tredje man får klagorätt och kan inträda i processen, då den ursprungliga parten fått ett för denne positivt beslut, men som berör den tredje parten negativt. Då får den tredje parten klagorätt, och det innebär de facto i det här exemplet också att den ursprungliga parten saknar talerätt, eftersom beslutet ej gått denne emot. Tredje part har också möjlighet att föra talan när den ursprungliga parten gagnats av en dom som påverkar den tredje parten på ett negativt sätt.⁵⁶

Som i tidigare avsnitt konstaterats så krävs för att ett beslut skall angå någon att dennes rättsställning påverkas, rör ett av rättsordningen erkänt intresse eller att det finns ett rättsskyddsintresse/beaktansvärt intresse.⁵⁷

Överprövning i offentlig upphandling ger till exempel möjlighet för den vinnande leverantören att yttra sig i processen. Det är ett exempel på när hänsyn tas till ett av rättsordningen erkänt intresse.⁵⁸

Olyckligt för tredje part ibland är dock att klagorätten och möjligheten för denne att klaga är begränsad. Det kan innebära att klagorätt ej tillerkänns en part som faktiskt påverkas av ett beslut på ett negativt sätt och inte ger möjlighet att överklaga ett sådant beslut.⁵⁹ Begränsningarna i klagorätten motiveras med att gruppen som skulle kunna överklaga ett beslut skulle bli mycket omfattande och svåröverblickad.⁶⁰ HFD har ibland varit återhållsamma med att tillerkänna klagorätt till tredje part. Lavin frågar sig i sin artikel huruvida en sådan inställning till tredje parts ställning i förvaltningsprocessen strider mot artikel 6 i EKMR, som ger alla enskilda

---

⁵⁵ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL.

⁵⁶ Lavin, FT 2008, s. 498.

⁵⁷ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL, se avsnitt 2.3. ovan.

⁵⁸ Gertell, Nya lagen om offentlig upphandling – en handbok, s. 183f samt Lavin, FT 2008, s. 498.

⁵⁹ Jfr. rättsfall, t.ex. naturföreningar, Lavin, FT 2008, s. 499.

⁶⁰ Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL samt Lavin, FT 2008, s. 499.

rätten att kränkningar av deras rättigheter enligt konventionen har rätt till domstolsprövning.⁶¹

Som ovan undersökts krävs för att ett beslut skall angå någon att det har verkningar för parten. Enligt kommentaren så krävs för klagorätt att beslutet har negativa verkningar av icke obetydlig omfattning för just den part som vill klaga på ett beslut.⁶² Till exempel kan en tredje parts rättsställning påverkas om denne är en hyresgäst och dennes hyresvärd får ett beslut mot sig som innebär att hyresgästens bostad ej får användas som bostad.⁶³

Eftersom det ligger på förvaltningsdomstolen att fastställa om klagorätt finns, så tar domstolen ofta utgångspunkt i den aktuella lagstiftningen och undersöker om den tredje partens ställning påverkas och är dennes intressen är skyddsvärda enligt rådande lagstiftning.⁶⁴

---

⁶¹ EKMR art. 6, Lavin, FT 2008, s. 499.

⁶² Wennergren och von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar, kommentaren till 33§ FPL, 2013.

⁶³ RÅ 2000 not. 157; Strömberg och Lundell, Allmän förvaltningsrätt, 2011, s. 199 samt Lavin, FT 2008, s. 500.

⁶⁴ Jfr. t.ex. RÅ 1994 ref. 82 och RÅ 1995 not. 293.

3 Praxis gällande inträde i processen för tredje part

3.1. Allmänt

I detta avsnitt kommer ett urval av praxis presenteras för att illustrera när en tredje part kan inträda i förvaltningsprocessen. Presentationen är ej uttömmande utan är utvald för att visa hur olika typer av mål i förvaltningsprocessen tillerkänner eller ej tillerkänner tredje part talerätt. Praxis redovisas i kronologisk ordning för att enklare kunna överblickas och för att rättsutvecklingen lättare skall kunna förstås. Offentlig upphandling redovisas under en separat rubrik, för att dessa fall inte helt är förenliga med övrig praxis.

RÅ 1994 ref. 24

I RÅ 1994 ref. 24 tog Rättsnämnden i Karlstad ett beslut att låta Tekniska verken själva sota ett värmeverk och till det tillhörande anläggningar. Nämnden beslutade också att årliga kontroller skulle utföras av anställda vid värmeverket. Skorstensfejarmästaren överklagade beslutet som nämnden tagit. Fråga uppkom då om skorstensfejarmästaren hade klagorätt. Länsstyrelsen ansåg att så inte var fallet, eftersom beslutet inte berörde honom tillräckligt. Kammarrätten yttrade att ställningen som skorstensfejarmästare ej kunde ge honom klagorätt genom gällande lagstiftning⁶⁵. HFD skrev i sin dom att utgångspunkten för att ett beslut skall kunna överklagas är att det påverkar den enskilde och går honom emot. Premisserna för att ett beslut skall kunna överklagas av enskild är att klagandens rättsställning påverkas eller påverkar ett av rättsordningen erkänt intresse. Ett sådant intresse skall erkännas genom lagtext, föreskrifter eller uttalande om att vissa intressen är viktiga och skall tas hänsyn till vid beslut. HFD fortsatte vidare med att det i normala fall skulle vara

---

⁶⁵ Rättsnämningstjänstförordningen (1986:1107)

skorstensfejarmästare eller någon som biträder denna som skulle utföra uppgiften, men i vissa fall var det tillåtet för kommunen att besluta att annan skulle utföra arbetet. Kommunen hade alltså ansvaret.

Skorstensfejarmästaren kunde antingen vara anställd eller uppdragstagare hos denna. I lagstiftningen fanns inga stadganden om att skorstensfejarmästarens intressen skulle beaktas. Därför fann HFD ej att skorstensfejarmästaren hade grund för klagorätt.

RÅ 1994 ref. 82

I RÅ 1994 ref. 82 överklagade närboende grannar ett beslut om tidpunkten när en närliggande restaurang skulle sluta att servera alkohol. Grannarna menade att beslutet inte tillräckligt tog hänsyn till störningar som skulle förekomma till följd av alkoholservingen. HFD ansåg att grannarna bodde så pass nära restaurangen att beslutet påverkade dem och deras boendesituation. Det i sig gav inte klagorätt. I den då gällande lagen som reglerade utskänkning fanns inget uttryckligt skyddssyfte när det gällde grannarnas situation. I lagen fanns dock kriterier för när tillståndsgiven försäljning kunde ingripas emot, förutsättningar för detta var om det uppkom besvär med ordning, nykterhet och trivsel och även att ej ta hänsyn till bestämmelser i gällande lagstiftning. HFD undersökte om några dessa bedömningsgrunder kunde ge grannarnas intresse mera tyngd och därmed konstituera klagorätt. Socialstyrelsen hade yttrat att när det skulle prövas om ett ställe var lämpligt för alkoholserving skulle det beaktas om det hade potential att vara störande för grannarna. HFD utgick ifrån Socialstyrelsens inställning och tillade dessutom att lokala myndigheter ansåg att grannarnas intresse var beaktansvärt. Dessutom hade i det ursprungliga beslutet hänvisats till risken att grannarna stördes. HFD fann därmed att hänsyn till grannar till serveringen var en lagstadgad bedömningsgrund, och att klagorätt förelåg för grannarna som tredje part.

RÅ 1995 ref. 77

I RÅ 1995 ref. 77 gällde talan en reklamskylt som placerats på ett släp som sedan vid olika tillfällen placerades på olika bensinstationer efter avtal med

stationernas ägare. Enligt byggnadsnämnden krävdes bygglov för skylten och dessutom ansåg nämnden att den var trafikfarlig. Nämnden förelade en ägare av en bensinstation där skylten då stod uppställd att ta ner skylten. Beslutet som byggnadsnämnden tagit överklagades ej av bensinbolaget. Bolaget som satt upp skylten, överklagade däremot. HFD ansåg inte att reklambolaget hade någon rätt att klaga då beslutet ej tillräckligt påverkade bolaget. HFD skrev i domen att ett avtalsförhållande i princip inte ger en part rätt att överklaga ett beslut som gått den andra parten i avtalsförhållandet emot. Detta även om beslutet som gått den andra parten emot även har negativa verkningar för den första parten. Klagorätt kunde enligt HFD tillerkännas tredje part om beslutets effekter enligt gällande lagstiftning leder till att denne blir motpart i ett civilrättsligt avtal.

RÅ 1995 not. 293

I RÅ 1995 not. 293 var den en granne som ville klaga då en närboende ansökt om och fått tillstånd att sätta upp viltstängsel. Tillståndet att sätta upp viltstängsel påverkade grannens situation, då det i princip skulle omgärda dennes fastighet. Därför försökte domstolen finna om det fanns grund i naturvårdslagen (1964:922) för att ge skydd åt närboendes intresse. Enligt lagen skulle hänsyn tas till friluftsliv och miljö. Sett till lagens bestämmelser fanns således ingen i lagen inskriven grund för att ge skydd åt närboende. Dock fanns i lagens inledande del ett stycke om att hänsyn skulle tas till allmänna och enskilda intressen. Kammarrätten ansåg att sett till syftet med tillståndet, så kunde ej beslutet angå grannen och gå honom emot på ett sätt som gav talerätt. Därför avvisade kammarrätten talan. HFD fastställde enbart avvisandet av talan.⁶⁶

RÅ 2000 not. 204

I RÅ 2000 not. 204 hade länsstyrelsen efter beslut omhändertagit ett antal hästar vid ett stuteri. Beslutet om att omhänderta djuren överklagades av en enskild som menade att han var ägare till en del av hästarna. I kammarrätten

---

⁶⁶ För fler fall som gäller naturvårdslagen (1964:922), se även RÅ 1997 not. 256, RÅ 1999 not. 138 och RÅ 2000 not. 157.

konstaterades att vissa av hästarna sålts av polisen, på grund av att det råde tveksamma ägarförhållanden. Det pågick också en ägartvist i allmän domstol om hästarna. Kammarrätten avvisade således talan med motivering att den enskilde ej hade talerätt eftersom han saknade beaktansvärt intresse. Enligt HFD var dock det till följd av utredningen i målet tillräckligt konstaterat att den enskilde skulle kunna anses vara ägare, till följd av uppgifter som ingivits till domstolen, samt så hade den enskilde tillsänts uppgifter i skriftväxlingen under processen. Därvid skulle hans talan ha den grad av beaktansvärt intresse som skulle ge honom klagorätt. Således borde kammarrätten ej avvisat talan.

RÅ 2001 ref. 3

I RÅ 2001 ref. 3 hade en chefsläkare ansökt om att få rätt att besluta om permission för en patient. Ansökan fick avslag. Patienten som permissionsbeslutet handlade om, ville överklaga avslaget. Kammarrätten menade att patienten saknade klagorätt i frågan, eftersom domstolen ansåg att beslutet ej gått honom emot. HFD yttrade att inte någonstans i den aktuella lagstiftningen⁶⁷ fanns möjlighet för överläkaren att överklaga beslutet. Därför skulle bedömningen göras utifrån patientens förutsättningar och 33§ FPL. HFD menade att beslutet som sådant hade påtagliga negativa verkningar för patienten, både rent praktiskt men också även rättsligt. HFD fann att beslutet således kunde anses gått patienten emot, och därmed var han klagoberättigad.

RÅ 2005 not. 98

I RÅ 2005 not. 98 var det ett bolag som ansökte om att få uppföra en telemast, bolaget fick avslag på ansökan. Bolaget överklagade därför beslutet till länsstyrelsen som återförvisade ärendet. En enskild, J.A. överklagade länsstyrelsens beslut till förvaltningsrätten. J.A. höll fast vid talan till kammarrätten och fick ej prövningstillstånd. Två andra enskilda P.N. och A.C.N. överklagade beslutet från kammarrätten och ville att HFD skulle meddela prövningstillstånd. HFD vidhöll tidigare praxis och menade

---

⁶⁷ Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

eftersom de enskilda ej fört egen talan tidigare i processen, så hade ej beslutet gått dem emot såsom avses i FPL och därför ägde de ej klagorätt och talan avvisades.⁶⁸

RÅ 2006 ref. 9

I RÅ 2006 ref. 9 hade Läkemedelsverket godkänt användandet av ett läkemedel som generikum⁶⁹, och gav försäljningstillstånd för läkemedlet. När bolaget som tillverkade generikumet lämnade in ansökan om försäljningstillstånd så fick det lov att nyttja undersökningar och tester som hänförde sig till originalläkemedlet. I fallet blev sedan frågan huruvida det bolag som tillverkar originalläkemedlet hade klagorätt när det gällde Läkemedelsverkets beslut om att ge försäljningstillstånd till bolaget som tillverkade generikumet. Bolaget som tillverkade och marknadsförde originalläkemedlet klagade på beslutet om försäljningstillståndet och menade att originalläkemedlet och generikumet hade olika verkande beståndsdelar och komposition. HFD började med att fastställa syftet med lagstiftningen om läkemedel, och domstolen konstaterade att detta var att gynna folkhälsan. Det fanns ingenting i lagstiftningen som särskilt skyddade originalläkemedelstillverkarens intressen. HFD ansåg ändå att originalläkemedelstillverkaren kunde vara klagoberättigad eftersom bolaget hade ett beaktansvärt intresse av prövningen. HFD lade således vikt vid att originalläkemedelstillverkaren påtagligt påverkats negativt av beslutet från Läkemedelsverket att ge tillverkaren av generikumet försäljningstillstånd.

RÅ 2006 ref. 10

RÅ 2006 ref. 10 gällde två barn som var under 15 år, varom socialnämnden i en kommun ansökt om att barnen skulle beredas vård enligt LVU. Ställföreträdaren för barnen tillstyrkte omhändertagandet. Förvaltningsrätten avslög ansökan om att bereda vård. Barnen som var föremål för ansökan överklagade förvaltningsrättens beslut och yrkade att vård skulle ges med stöd av LVU. Kammarrätten menade att barnen saknade initiativrätt och ej

---

⁶⁸ Se även RÅ 1999 not. 32, RÅ 2001 not. 175 HFD 2011 not. 1 och HFD 2011 not. 70.

⁶⁹ Kopia av annat läkemedel, dvs. att om ett annat läkemedel förskrivits, så är det fullt möjligt att byta ut originalläkemedlet mot ett generikum.

kunde begära att få vårdas enligt LVU. Kammarrätten menade att det uteslutande var socialnämndens sak att överklaga. HFD yttrade att klagorätten i fallet reglerades av 33§ FPL, och om ett beslut har gått någon emot skall bedömas in casu, med beaktande av vilket intresse den som anser sig vara berörd har av beslutet. Beroende av vilken inställning barnet har till om det vill bli omhändertaget eller ej, kan det bli klagoberättigat. I målet ville barnen bli omhändertagna, varpå HFD ansåg att förvaltningsrättens dom gått dem emot, och därmed var de klagoberättigade.

3.2. Offentlig upphandling

Offentlig upphandling placeras under en egen rubrik då dessa fall har en alldeles speciell karaktär som ej helt överensstämmer med vanliga förvaltningsbesvär. Fall som rör offentlig upphandling är mycket intressanta ur klagorättssynpunkt för tredje part, då praxis utvecklats när tredje part får både yttra sig i processen och inträda som part.

RA 2002 ref. 5

I RA 2002 ref. 5 begärde kommunen in anbud för skolskjutsar. Kommunen fick in tre anbud. Sjölund's Trafik vann upphandlingen. Ett av anbuden utvärderades ej eftersom det saknade underskrift. Bolaget, Lövgrens Taxi, som saknade underskrift, begärde överprövning. Förvaltningsrättens dom blev att upphandlingen skulle rättas, genom att Lövgrens Taxi:s anbud skulle beaktas. Den enskilde som stod bakom Sjölund's Trafik överklagade förvaltningsrättens dom. Kammarrätten fann inte att det i LOU fanns stöd för att den från början vinnande anbudsgivaren skulle ha möjlighet att föra talan i målet. Den enskilde överklagade till HFD som inledde med att konstatera att 33§ FPL aktualiserades och att beslut fick överklagas av någon om det angår denne och gått denne emot. Efter det beskrev HFD bakgrunden och syftet med lagstiftningen. LOU bygger på ett EU-direktiv som skall främja fri konkurrens och hindra att vissa anbudsgivare särbehandlas. En leverantör som lider skada för att upphandlande myndighet bryter mot föreskrifterna och särbehandlar leverantörer och därmed inverkar på konkurrensen skall upphandlingen, om förvaltningsrätt beslutar om det,

rättas eller göras om. Den egentliga fråan HFD ställde sig var om den enskilde haft rätt att överklaga och inträda som part vid sidan av Lövgrens Taxi. HFD yttrade att alla tilldelningsbeslut och överprövningsbeslut påverkar leverantörer, både negativt och positivt. Det får dock ej konsekvensen att dessa leverantörer får ställning som part. Ställningen som anbudsgivare gav inte partsställning. Kommunens tilldelningsbeslut gick inte den enskilde emot och hade inte negativa konsekvenser för henne. Förvaltningsrättens beslut var ej heller riktat till den enskilde utan till Lövgrens Taxi. Domen påverkade inte den enskildes ställning och kunde ej anses gå henne emot. Därför kunde inte den enskilde anses uppnå partsställning.

HFD 2011 ref. 29

I HFD 2011 ref. 29 gjordes en upphandling om fönsterrenovering. Efter tilldelningsbeslut beslutades att vinnande anbudsgivare var Astral AB. Både leverantören som hamnade på andra och tredje plats ansökte om överprövning hos förvaltningsrätten. Målen inkom till samma förvaltningsrätt men handlades separat. Utfallet var att leverantören som hamnat på tredje plats i den ursprungliga utvärderingen, Windoor, skulle efter rättelse tilldelas kontraktet då inte anbudet från Astral eller det från Arqdesign, som var tvåa i utvärderingen, skulle beaktas. Arqdesign överklagade domen, kammarrätten tillerkände dock bolaget ej klagorätt enligt tidigare praxis, som innebar att leverantör ej fick föra talan mot en dom med innebörden att en offentlig upphandling ej fick avslutas förrän rättelse skett.⁷⁰ Arqdesign överklagade till HFD som yttrade att situationen som förelåg i målet skilde sig ifrån RÅ 2002 ref. 5 som kammarrätten hänvisat till, dock liknande den som fanns i RÅ 2007 ref. 131, det andra fallet som kammarrätten hänvisade till för sin ståndpunkt. HFD ansåg att förvaltningsrättens dom gick Arqdesign emot och utgången av domen var påtagligt negativ för bolaget. Därför ansåg HFD att klagorätt skulle tillkomma bolaget. Den inställningen divergerade från vad som sagts från HFD:s sida i notisfallet från 2007.

---

⁷⁰ Se RÅ 2002 ref. 5 och RÅ 2007 not. 131.

HFD 2011 ref. 85

Några kommuner hade genomfört en förenklad upphandling rörande asfaltsarbeten. Tilldelningsbeslutet antog Skanska som leverantör. NCC ansökte efter tilldelningsbeslutet om överprövning. Förvaltningsrätten beslutade att rättelse skulle ske. Efter rättelsen kom ett nytt tilldelningsbeslut som än en gång antog Skanska som leverantör. NCC ansökte om överprövning än en gång. Skanska fick yttranderätt enligt gällande praxis⁷¹. Skanska yrkade då att bolaget skulle få inträda som part i målet. Förvaltningsrätten avlog begäran från Skanska att få upptas som part i målet, med hänvisning till att gällande praxis enbart gav möjlighet för den från början vinnande anbudsgivaren att yttra sig då det fanns risk för att dennes anbud skulle förkastas. Förvaltningsrätten biföll ansökan om överprövning och beslutade att eftersom vissa av utvärderingskriterierna i upphandlingen varit otydliga skulle rättning ske. Skanska överklagade domen. Kammarrätten ansåg inte att Skanska hade rätt att uppträda som part. Bolaget överklagade till HFD. Eftersom Skanska försökt hävda att bolaget hade klagorätt utifrån HFD 2011 ref. 29 så började domstolen med att förtydliga begränsningarna i det fallet. Av det fallet framgår att en leverantör som riskeras uteslutas från en upphandling eller förlora ett kontrakt som denne fått tilldelat för att en annan leverantör anges som vinnare, har en sådan ställning som gör att det angår denne och går denne emot på så sätt som avses i 33§ FPL. HFD skrev dock att det ej gav en anbudsgivare som inte begärt överprövning rätt att föra talan mot domstolens dom om rättelse eller att upphandling skall göras om.

HFD 2013 ref. 24

I HFD 2013 ref. 24 hade Stockholms kommun genomfört en upphandling om parkeringsövervakning. Efter tilldelningsbeslut så vann Europark kontraktet. Då ansökte G4S, en annan presumtiv leverantör, om överprövning. I processen förelades då Europark att yttra sig, när bolaget yttrade sig i förvaltningsrätten framställde det även ett antal yrkanden.

---

⁷¹ Se HFD 2011 ref. 29.

Förvaltningsrätten ansåg att bolagets yrkanden ej gick att pröva, då bolaget saknade partsställning. Europark överklagade till kammarrätten som ansåg att HFD:s dom i HFD 2011 ref. 29 ej kunde tolkas så att Europark kunde anses vara part i målet. Europark överklagade till HFD som ansåg att två av de yrkanden som Europark framfört i förvaltningsrätten var en sammanfattning av bolagets inställning i målet. HFD menade att de yrkandena gav uttryck åt Europarks inställning till ansökan om överprövning och borde därför fått likadan behandling som i vanliga fall då motpart redogör för sina synpunkter. Dessa skulle därmed ha prövats, eftersom leverantören här ansågs vara part. Övriga yrkanden som bolaget lämnat var självständiga frågor utan anknytning till målet, och dessa gjorde förvaltningsrätten rätt i att avvisa.

4 Analys

Inledningsvis kan konstateras att för att klagorätt överhuvudtaget skall kunna aktualiseras krävs att två rekvisit uppfylls. Dessa två rekvisit anges explicit i lagtexten i 33§ FPL och 22§ FL. För att ett beslut skall kunna överklagas krävs att beslutet angår den som vill överklaga och att det gått denne emot, det vill säga att den enskilde har saklegitimation och att det finns kontraritet. Det kan tyckas vara en tydlig reglering vid första anblicken, men det har till fullo överlåtits till rättstillämpningen att utvidga eller begränsa kretsen klagoberättigade. I praxis har det vuxit fram olika grunder för när part har klagorätt i förvaltningsprocessrätten.

Till skillnad från de allmänna domstolarna som styrs av RB och däri givna regleringar om tredjepartsinträde så saknar FPL och FL reglering om detta. En tredje part kan istället inträda i processen om denna som ovan konstaterats har saklegitimation och kontraritet finns. Det saknas lagstadgade definitioner kring när ett beslut berör en tredje part till den grad att denna part får klagorätt. En tredje part kan inträda när den uppfyller någon av de grunder som utvecklats i praxis för partsinträde och partsbehörighet. I första hand är den som är partsbehörig den ordinarie parten, det vill säga, den part som normalt är den som är avsedd skall kunna överklaga. Utöver det finns i praxis utvecklat tre andra grunder, av rättsordningen erkänt intresse, påverkan på rättsställningen och beaktansvärt intresse.

När det gäller av rättsordningen erkänt intresse, säger praxis att om lagstiftningen och lagstiftarens avsikter pekar i den riktningen så kan tredje part ha ett av rättsordningen erkänt intresse. HFD lägger dock också stor vikt vid hur den enskilde påverkas av beslutet som denne vill överklaga när domstolen använder denna grund. Av de rättsfall som presenterats särskilt i uppsatsen är RÅ 1994 red. 24 ett bra exempel på hur ett av rättsordningen erkänt intresse begränsas. Om det inte finns någonting som uttryckligen

stadgar eller pekar på att ett intresse är erkänt av lagstiftaren eller andra normgivare eller myndigheter, till exempel polismyndigheten, så finns heller inte stöd för att klagorätt skall ges till den enskilde. I RÅ 1994 ref. 82 fanns inte heller något uttryckligt skydd eller grund för att beakta grannarnas situation, dock hade polismyndigheten och Socialstyrelsen yttrat att hänsyn borde tas till deras situation vid tillståndsgivning. Så i det fallet tillerkände HFD grannarna klagorätt eftersom domstolen ansåg att det kunde anses vara en lagstadgad bedömningsgrund. Helt klart kan inte detta heller anses vara, eftersom det tekniskt sett ej är någon rättskälla som beaktar grannarnas situation, så HFD gör i det här fallet en vidare tolkning av vad som är ett av rättsordningen erkänt intresse, eftersom det varken i den aktuella lagstiftningen eller förarbeten fanns några uttryckliga diskussioner om skydd för grannarnas ställning. Det finns lagstiftning där det uttryckligen anges att hänsyn skall tas till olika intressen. Till exempel RÅ 2000 not. 204 behandlar lagstiftning som uttryckligen anger att hänsyn skall tas till allmänna och enskilda intressen, något som man kan tycka bör tillerkänna enskilda som påverkas av beslut i enlighet med den lagstiftningen klagorätt. Så blev dock inte fallet i 2000 års mål, utan rätten ansåg att syftet med tillståndet som utgavs i fallet inte var av sådan art att den enskilde som ville klaga, fick det. Det är ett märkligt restriktivt synsätt efter den tolkning som gjordes i RÅ 1994 ref. 82, vari skyddsintresset ej ens fanns angivet i lagstiftningen.

När den enskildes rättsställning påverkas kan denne tillerkännas talerätt också. Ett exempel på detta som ofta ges är när en hyresvärd får ett beslut mot sig som gör att en bostad ej får lov att användas som bostad. Det i sin tur påverkar hyresgästens rättsställning. Denna grund verkar utifrån gällande praxis vara svår att uppnå, HFD har i högre grad teoretiserat att det är möjligt att den enskildes rättsställning påverkas än de facto dömt så, jämför till exempel med RÅ 1995 ref. 77, där HFD ej ansåg att beslutet att reklamskylten skulle tas ned ej i tillräcklig grad påverkade reklambolaget som var avtalspart (och formell ägare till skylten) med bensinbolaget som fått beslutet emot sig. Det förefaller att även om påverkan på rättsställning

är en av grunderna som vuxit fram i praxis för att en tredje part skall kunna vara klagoberättigad, så torde den vara mycket svår att uppnå med HFD:s restriktiva inställning till vad påverkan på den enskildes rättsställning kan innebära.

Rättsskyddsintresse är speciellt, då det är själva klagorätten som är skyddsvärd – det är viktigt för den enskilde att kunna få sin talan prövad. Den enskilde i RÅ 82 2:76 hävdade att ett beslut från länsstyrelsen i princip hindrade honom från att leta fornynd. HFD ansåg att beslutet som länsstyrelsen tagit ledde till oanade konsekvenser för den enskilde och markägare. Därför ansågs den enskilde ha rättsskyddsintresse, eftersom att konsekvenserna av länsstyrelsens beslut var oöverskådliga och kunde drabba honom. Om en part haft yttranderätt och tagit del av skriftväxling i lägre instans så är det inte lika svårt att hävda att denne skall upptas som part. I RÅ 2000 not. 204 ansågs en hästägare ha beaktansvärt intresse och kunde upptas som part eftersom han fått del av skriftväxling från processen i förvaltningsrätten. Det synes vara lättare att träda in som part om man tidigare på något vis varit del i processen, eftersom det då är lättare att argumentera att man berörs av ett beslut. Skall skriftväxling ske med någon, så berörs ju denne på något vis av målet och därifrån är inte avståndet lika stort till att ge parten klagorätt. I RÅ 2001 ref. 3 handlade det också om rättsskyddsintresse. Patientens rätt var inte på något sätt lagstadgad, ändå var det tydligt att beslutet gått honom emot och påverkade honom påtagligt. RÅ 2006 ref. 9 ger också talerätt utan att ha stöd i lagstiftning eftersom Läkemedelsverkets beslut påtagligt påverkade originalläkemedelstillverkaren negativt, och att bolaget hade ett intresse att få saken prövad. Troligen är HFD restriktiva med att tillåta klagorätt utifrån rättsskyddsintresse eftersom det till skillnad från av rättsordningen erkänt intresse, kan tillerkännas utan stöd i lagstiftningen. En alltför liberal tillämpning av denna grund skulle kunna ge en väldigt svåröverblickbar praxis och rättsutveckling. Ett antal fall har dock gett klagorätt i några vitt skilda typer av förvaltningsbesvär. Grunden verkar användas delvis när det borde finnas klagorätt för tredje part men denna ej finns att motivera inom

grunden av rättsordningen erkänt intresse. Detta är viktigt, till exempel om man ser till RÅ 2006 ref. 10 där barn som ville bli omhändertagna enligt LVU fick klagorätt. Det hade varit ett mycket otillfredsställande slut om HFD kommit fram till något annat, då hade barn ej själva kunnat föra talan om sin egen situation – något som definitivt hade varit föremål för en diskussion om det inte stridit mot FN:s barnkonvention eller EKMR.

Begränsningen av överklagandegrunder tycks främst motiveras av att inte alla skall kunna överklaga alla förvaltningsbeslut, eftersom det leder till problem med res judicata och onödigt fördyrande av domstolsprocesser. Nackdelen med att begränsa rätten att överklaga är att det gör så att vissa tredje parter som egentligen borde få klaga, lämnas utanför domstolens skydd. Lavin för ett intressant resonemang när han i sin artikel diskuterar om inte det i vissa fall, då det rör enskildas civila rättigheter, bryter mot EKMR att enskilda ej får klagorätt. Det är dock högst rimligt att tillämpningsområdet för rättsskyddsintresse är väldigt begränsat eftersom överklagandemöjligheterna annars skulle leda till att en mycket stor grupp individer skulle kunna anses berörda av beslut och därmed kunna överklaga. Begränsning av klagorätten är också processekonomiskt motiverat, att parter skall vara berörda och ha grund för att föra talan är viktigt för att inte i onödan fördyra och förlänga redan utdragna rättsprocesser ännu mera.

De olika grunderna för talerätt är av arten att man skulle kunna kalla dessa för generella principer, dock är de inte alla tillämpliga i alla typer av fall. Särskilt vad gäller offentlig upphandling får sägas att området skiljer sig från andra förvaltningsrättsliga områden i så pass stor grad att det inte går att ha gemensamma principer med offentlig upphandling och andra förvaltningsprocessrättsliga områden. När det gäller offentlig upphandling i sig kan sägas att området enskilt har sina egna generella principer. Utifrån praxis på området kan utlösas att när det gäller överprövning så tillerkänns anbudsgivare inte automatiskt partsställning om det inte är den anbudsgivare som initierat överprövningen. Partsställning kan dock tillkomma den anbudsgivare vars anbud förvaltningsrätten överväger att diskvalificera.

Dock var HFD mer restriktiva i senare fall och minskade tillämpningsområdet för HFD 2011 ref. 29 som var banbrytande för talerätten för tredje part i upphandlingsmål. I det senaste fallet från 2013 verkar dock HFD återigen ge mer specifikt utrymme för tredje part då de ansåg att anbudsgivare som hade yttranderätt kunde upptas som part.

Tidpunkten för när tredje part kan inträda i processen har enligt praxis specificerats till att passiva parter inte kan träda in i processen vid ett senare tillfälle. Part kan alltså bara träda in i första instans. Det innebär att om inte den enskilde är part i förvaltningsrätten, kan denne ej heller överklaga kammarrättens dom, även om den går den enskilde emot. Om en part förhållit sig passiv anser nämligen HFD att domen ej gått denne emot. Praxis vad gäller tidpunkten för partsinträde är samstämmig, det finns några rättsfall och alla anger samma sak. Dock är det inte helt tillfredsställande motiverat varför en dom som faktiskt går en part emot inte skall anses gå den emot om parten ej inträtt i processen i ett tidigt skede. MÖD har tillåtit i särskilda fall att part som ej varit del i processen från början inträder senare som part. Det verkar vara en mer tillfredsställande lösning än att ej tillåta senare partsinträde under några som helst omständigheter. I senare avgöranden undviker HFD hela frågan om kontraritet när det gäller part som förhållit sig passiv och istället så säger domstolen att parten inte är berättigad att gå med i processen i sista instans. Problemet med detta totalförbud mot passivitet uppstår om en annan part överklagar domen i första instans men ej väljer att fullfölja. Hade det inte i detta fall varit rimligt för en tidigare passiv part att inträda? För att tillfredsställa att domstolen vidkänner enskildas civila rättigheter och respekterar dessa borde det kanske i vissa förvaltningsprocessuella mål vara tillåtet med passivitet i viss grad.

Avslutningsvis kan sägas att man kan skönja vissa generella riktlinjer, men inga direkta fastslagna principer inom förvaltningsprocessen vad gäller tredjepartsinträdet. De fyra grunderna som kan ge klagorätt är det närmast man kan komma allmänna principer i förvaltningsrätten, dock eftersom de utvecklas genom praxis är det inte helt tydligt när de olika principerna kan

och bör tillämpas. Där gäller HFD:s skönsmässiga bedömning, som inte alla gånger är helt enkel att förstå. Inte mycket är till fullo klarlagt när det gäller förvaltningsprocessrätten och speciellt inte när det gäller tredjepartsinträdet, dock är det både förvaltningsprocessrättens styrka och svaghet – rättsutvecklingen vilar på domstolarna, vilket både är positivt, som till exempel i RÅ 2006 ref. 10 och negativt, som i det något obegripliga fallet RÅ 1995 not. 293. Vad gäller om olika områden inom förvaltningsprocessrätten fått olika principer kan konstateras att till övervägande del är mål om överprövning enligt LOU som är särskilda från resterande av förvaltningsbesvären. I övrigt verkar samma generella principer och riktlinjer gälla oavsett typen av förvaltningsbesvär. HFD verkar lägga stor vikt vid att använda sig av de grunder som domstolen redan skapat och utveckla dessa istället för att skapa nya.

Käll- och litteraturförteckning

Böcker

Fitger, Peter; Sörbom, Monika; Eriksson, Tobias; Hall, Peter; Palmqvist, Ragnar; Renfors, Cecilia; *Rättegångsbalken*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Gertell, Pernilla; *Nya lagen om offentlig upphandling – en handbok*, Studentlitteratur, Lund, 2011.

Hellners, Tryggve; Malmqvist, Bo; *Förvaltningslagen med kommentarer*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2010.

Lindqvist, Ulf; Losman, Sten; *Kommunallagen – en handbok med lagtext och kommentarer*, 14:e upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1:a upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 1995.

Strömberg, Håkan; Lundell, Bengt; *Allmän förvaltningsrätt*, 25:e upplagan, Liber, Malmö, 2011.

Wennergren, Bertil; von Essen, Ulrik; *Förvaltningsprocesslagen m.m. – en kommentar*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Artiklar

Lavin, Rune. Tredjemansinträde i förvaltningsprocessen. *Förvaltningsrättslig tidskrift*. (2008), nummer 4, s. 495-508.

Lavin, Rune. Om förvaltningsrättslig forskning – en replik. *Förvaltningsrättslig tidskrift*. (1990), nummer 3, s. 71-74.

Elektroniska källor

Skatterättsnämnden, senast hämtad 131228.

<http://skatterattsnamnden.se/skatterattsnamnden/vadarettforhandsbesked/vadarettforhandsbesked.4.383cc9f31134f01c98a800011274.htm>

Mark- och miljödomstolar har bildats, senast hämtad 140106.

<http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Pressrum/Aktuella-projekt/Mark--och-miljodomstolar-bildas/>

Offentligt tryck

Prop. 1971:30, Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.

Prop. 1985/86:80, Regeringens proposition om ny förvaltningslag.

SOU 2010:29, En ny förvaltningslag.

Rättsfallsförteckning

HFD/Regeringsrätten

RÅ 1980 2:49

RÅ 82 2:76

RÅ 1988 ref. 158

RÅ 1988 ref. 159

RÅ 1989 ref. 104

RÅ 1990 not. 45

RÅ 1990 ref. 74

RÅ 1994 ref. 24

RÅ 1994 ref. 82

RÅ 1994 not. 241

RÅ 1995 ref. 77

RÅ 1995 not. 279

RÅ 1995 not. 293

RÅ 1997 not. 128

RÅ 1997 not. 256

RÅ 1998 ref. 158

RÅ 1998 ref. 159

RÅ 1999 ref. 69

RÅ 1999 ref. 76

RÅ 1999 not. 138

RÅ 2000 not. 157

RÅ 2000 not. 204

RÅ 2001 ref. 3

RÅ 2002 ref. 5

RÅ 2002 ref. 58

RÅ 2005 ref. 47

RÅ 2005 not. 98

RÅ 2006 ref. 9

RÅ 2006 ref. 10

RÅ 2006 ref. 21

RÅ 2007 not. 131

RÅ 2008 not. 26

HFD 2011 ref. 29

HFD 2011 ref. 85

HFD 2012 not. 72

HFD 2013 ref. 24

Mark- och miljööverdomstolen

MÖD 2000:4